

Hamis vád-e a hamis vád?

A nők nem vádaskodnak alaptalanul incesztus- és nemierőszak-ügyekben

Az utóbbi időben a sajtóban több olyan híradás is megjelent, amely szerint válófélben lévő nők vádaskodtak azzal, hogy a férfi partnerük szexuálisan bántalmazza a gyerekeket vagy őket annak érdekében, hogy a válás során előnyhöz jussanak, például nekik ítéljék a gyerek felügyeleti jogát. Az ilyen esetek magyarázata során egyre többen hallani a szülői elidegenítési tünetegyüttesről (angol nevén parental alienation syndrome – PAS). E szerint az elképzelés szerint a gyerekek csak azért számolnak be az incesztusról, mert az anya befeketíti előttük az apjukat, és telibeszéli a fejüket a szexuális bántalmazással. Arról is hallani, hogy a partnerkapcsolaton belüli nemi erőszak ügyeiben is csak rosszindulatú nőkről lenne szó. Lássuk, milyen tudományos érvek támasztják alá ezeket a feltételezéseket.

Magyarországon nem gyűjtenek adatokat külön a családon belüli erőszakról, így az ilyen esetek nyomon követése nehézkes. Emellett a Patent Egyesület és jogsegély szolgálatának esetei alapján jellemző, hogy az ilyen esetekben a hatóságok nem, vagy csak felületesen nyomoznak, és a Patent és a NANE Egyesület által közösen jegyzett 2007-es kutatásból az is kiderül, hogy a nyomozás leginkább azt firtatja, hogy a nemi erőszak sértettje, valamint az incesztus sértettjének gondviselőjeként eljáró anya hazudik-e vagy beteg személyiségű-e, miközben sokkal ritkábban vizsgálják a gyanúsított igazmondását és személyiségét.¹ A kutatási eredmények szerint ráadásul az ilyen vizsgálatokra felkért igazságügyi pszichológus szakértők többségének vannak olyan nézetei, amelyek alapján felmentés jár az incesztus vagy a nemi erőszak elkövetőjének, vagy az áldozatot kell hibáztatni. Ez elfogultságot jelent a gyanúsított pártján. Ezért ha lennének is adatok arról Magyarországon, hogy milyen gyakorisággal használják a magyar nők az incesztus vagy a nemi erőszak hamis vádját, akkor sem lennének megbízhatóak. Legjobb, ha ebben a helyzetben a nemzetközi szakirodalmat vizsgáljuk meg.

Kanadában két, nagy reprezentatív mintán alapuló kutatást is végeztek állami megrendelésre az incesztusügyekkel kapcsolatos hamis vádak tárgyában. Egy 2003-as adatokon alapuló kutatásból az derül ki, hogy a bejelentett incesztuseseteknek mindössze 4%-a rosszindulatú hazugság.² Hasonló eredményekre jutott egy 1998-as adatokra alapuló, kanadai reprezentatív vizsgálat is, amely kifejezetten a gyerekelhelyezési és láthatási ügyekben vizsgálta az incesztus vádját. Ebből az derül ki, hogy az ilyen ügyeknek csak 12%-ban van szó szándékos hamis vádról. A 12%-nyi szándékos hamis vádon belül, a szándékos hamis vád 43%-át a felügyeleti joggal nem rendelkező szülő (aki tipikusan az apa) terjeszti elő, 19%-uk ismerősöktől származik, és csak 12%-uk (az összes eset alig 1,5%-a) származik a felügyeleti joggal rendelkező szülőtől (aki tipikusan az anya), valamint 2%-uk a gyerektől. Vagyis nem igaz, hogy az anyák a gyerek fölötti felügyelet megszerzésére használják az incesztus hamis vádját – a közkeletű felfogással ellentétben épp az apák teszik ezt.³

Mi a helyzet a partnerkapcsolaton belüli nemi erőszak vádjával? Három amerikai szerző, Lonsway, Archambaut és Lisak „Hamis vád. Lépünk túl rajta, hogy sikeresen kinyomozhassuk és üldözhessük a nem ismeretlen által elkövetett szexuális támadást” címmel kiadott tanulmányában arról ír, hogy az összes kutatás a 2–8%-os tartományba teszi az ilyen esetekben a hamis vád arányát.⁴ Például az amerikai szerzők idézik a brit belügyminisztérium által a rendőrségi statisztikákból készített nagy, reprezentatív felmérést, amely szerint a

rendőrök a partnerkapcsolati szexuális erőszak eseteinek 8%-át nyilvánítják hamis vádnak. Azonban a brit kutatók rámutatnak, hogy a valós szám még ennél is alacsonyabb, mert ez az arány tartalmazza azokat az eseteket is, amelyek csupán a rendőrök benyomására alapulnak. Ezért a kutatók megvizsgálták az egyes esetekben rendelkezésre álló bizonyítékokat is: ezek fényében a valóban bizonyíthatóan hamis vádak aránya 2,5%-ra esett.⁵ Egy nagy mintán készített ausztrál kutatásban a hamis vádak aránya 2,1% volt.⁶

Összességében tehát az incesztusvádak és a partnerkapcsolati szexuális erőszak vádja esetén is igen alacsony a nők által elkövetett hamis vádak aránya, körülbelül akkora, mint más bűncselekmények esetén.

Egyes jogászok és pszichológusok azzal festenek félrevezető képet a hamis vád gyakoriságáról, hogy a szülői elidegenítési tünetegyüttesről (PAS) beszélnek. E szerint az anyák bosszúvágytól vezérelve készakarva elidegenítik a gyerekeiket az apjuktól, és bebeszélik nekik, hogy mondják azt, hogy az apjuk megerőszakolta őket. Ezt a tünetegyüttest nem ismeri el semmilyen komoly szakmai szervezet, így a pszichiátriai és lelki megbetegedések világszerte használt statisztikai és diagnosztikai kézikönyvét (DSM) kiadó Amerikai Pszichiátriai Társaság (APA) sem. A legtöbb kutatás szerint a PAS-nak nincs tudományos alapja, és ezért nem ajánlják az amerikai bíróságoknak és hatóságoknak, hogy bizonyítékként elfogadják.⁷ Bár 2010 folyamán az amerikai apajogi szervezetek erősen lobbiztak, hogy az APA vegye föl a szülői elidegenítést a statisztikai kézikönyv következő, ötödik változatába, az nem került rá a létezőnek tekintett pszichiátriai körképek listájára.

Fontos tudni a PAS megítéléséhez, hogy azt egy Richard Gardner nevű pszichiáter találta ki, aki többek között úgy gondolta, hogy az incesztuselkövető férfiakat meg kell nyugtatni, hogy az incesztust a legtöbb ember elfogadja, és hogy az incesztusról beszámoló és az apjukkal találkozni nem akaró gyerekeket „fenyegetésterápiával” kell kezelni, amelynek során megfenyegetik őket, hogy az anyjuk börtönbe kerül, ha nem engedelmeskednek az apjuknak.⁸ Gardner azt is gondolta, hogy a pedofília előnyös a fajfenntartás szempontjából.⁹ Gardner nézetei és a fenti tudományos eredmények fényében nem csoda, hogy a pszichológus szakma többsége áltudománynak tartja a PAS-t, amelyet kifejezetten az incesztuselkövetők felmentésére találtak ki, és használnak.

Az incesztusról és partnerkapcsolaton belüli szexuális támadásról beszámoló gyerekek és nők túlnyomó többsége tehát nem hazudik, épphogy ellenük használják a lelki betegség és a hazugság vádját. Ideje, hogy a szakmai és a szélesebb közvélemény is felismerje, hogy a partnerkapcsolati szexuális erőszak és a gyerekek szexuális bántalmazása sokkal gyakoribb, mint ahogy korábban hinni lehetett, és nem elsősorban az anyák, hanem az elkövető férfiak hazudnak ez ügyben.

¹ Wirth J. szerk. *Rendszerbe zárva. Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon?* NANE Egyesület–Patent Egyesület, Budapest, 2009.

² Trocmé, N. – Fallon, B. – MacLaurin, B. – Daciuk, J. – Felstiner, C. – Black, T. – Tonmyr, L. – Blackstock, C. – Barter, K. – Turcotte, D. – Cloutier, R.: Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect – 2003: Major Findings. Minister of Public Works and Government Services Canada, 2005.

³ Trocmé, N. – Bala, N.: False allegations of abuse and neglect when parents separate. *Child Abuse & Neglect*, 2005, 29, 1333–1345.

⁴ Lonsway, K. A.; Archambaut, J. és Lisak D. False Reports: Moving beyond the issue to successfully investigate and prosecute non-stranger sexual assault. *The Voice*. Vol. 3. No. 1. The National Center for the Prosecution of Violence against Women.

⁵ Kelly, L., Lovett, J. és Regan L. A gap or a chasm? Attrition in reported rape cases. Home Office Research, Development and Statistics Directorate. Elérhető: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/horspubs1.html>. Idézi: Lonsway és mtsai.

⁶ Heenan M és Murray S: Study of reported rapes in Victoria, 2000–2003. Melbourne Australia: Office of Women’s Policy: Department of Victorian Communities. 2006. Idézi: Lonsway és mtsai.

⁷ Lásd pl.: Hoult, Jennifer Ann. The Evidentiary Admissibility of Parental Alienation Syndrome: Science, Law, and Policy. *Children’s Legal Rights Journal*, Vol. 26, No. 1, 2006.; L. E. A. Walker; K. L. Brantley; J. A. Rigsbee: A Critical Analysis of Parental Alienation Syndrome and Its Admissibility in the Family Court. *Journal of Child Custody*, Volume 1, Issue 2 May 2004, 47–74.

⁸ Gumbel, Andrew. Dr Richard A. Gardner: Child psychiatrist who developed the theory of Parental Alienation Syndrome. *The Independent*. Saturday, 31 May 2003. <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/dr-richard-a-gardner-548246.html>

⁹ Gardner, R.A. (1992). *True and false accusations of child sex abuse*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics. Idézi: Dallam, S. J. (1998). Dr. Richard Gardner: A review of his theories and opinions on atypical sexuality, pedophilia, and treatment issues. *Treating Abuse Today*, 8(1), 15-23. <http://www.leadershipcouncil.org/1/res/dallam/2.html>